

‘SÖZEL DÜNYA’DAN’ - ‘SANAL DÜNYA’YA BİR İLETİŞİM HİYERARŞİSİ: MEKTUP - E-POSTA - MSN

The Hierarchy of Communication from Oral World to Cyber World: Letter, E-Mail, MSN

Köksal GENÇ*

ÖZET

Walter Ong'un *Sözlü ve Yazılı Kültür* adlı yapıtının ana fikri olan, sözel anlatımın elektronik ortama taşınması ve her ikisinin de birbirine oldukça fazla benzeyişi, bu makalenin esas itibarıyla özünü oluşturmaktadır.

Makalede, insanlığın tarihin hiçbir döneminde iletişimden kendisini soyutlamadığı, medeniyet çizgisi etrafında farklı yöntemler icat ederek iletişim halinde olduğu belirtilmiş; geçmişten günümüze iletişim hiyerarşisi (duman, güvercin, mendil, mektup, e-posta) etrafında, bir döneme damgasını vurmuş olan mektup yazma geleneğinin, içinde bulunduğumuz çağda gerek teknolojik, gerekse de küresel kökenli gelişmelerin hızına ayak uydurması neticesinde bir dönüşüm geçirerek, yerini e-posta - e-mail (msn, chat vb.) ya bırakışı ele alınmıştır. “ İnternet – Dijital Kültür Ortamları ” na metinlerin işlevsel kılındığı yeni bir edebi mekân ve kültürel vitrin gözüyle bakılmış ve ‘mektup ile e-posta’ arasındaki benzerlik ve farklılıkların, sanal ortamda başta e-posta olmak üzere, msn, chat gibi diğer iletişim araçları vasıtasıyla farklı şekillerde karşımıza çıktığı vurgulanmıştır. Ayrıca bu hızlı dönüşümün altında yatan nedenler ve insanlara getirmiş olduğu avantaj ve dezavantajlar sorgulanmış; her iki ortamın (sözel - elektronik) sembolik açılımları ve formları etrafında çözümlenmiştir.

Anahtar Kelimeler

Sözlü kültür - sanal dünya, mektup, e-posta (e-mail), msn, chat, dönüşüm, teknoloji

ABSTRACT

The idea of Walter Ong's *Orality and Literacy*; oral discourse's transfer into electronic area and the similarity between them is the main idea of this article.

In the article, it is stated that in the history, humanity never isolated itself from communication and during the process of civilization it has been going on communication by inventing different methods. The article deals with that so far, in the hierarchy of communication (smoke, pigeon, handkerchief, letter, e-mail etc.) the letter which made a mark on a period has undergone a change and e-mail has taken its place as a result of adaption to both technological and global developments.

Internet is considered as a new literal area and cultural figure; it is emphasized that the differences and similarities between letters and e-mails appear in different ways with the help of mostly e-mail, msn, chat and other communication systems.

Also the real reasons behind quick transformation and the advantages and disadvantages which it presents to human being are questioned in the article. The symbolic meanings and forms of both area (oral and electronic) are analyzed in a detailed way.

Key Words

Oral culture – cyber world, letter, e-mail, msn, chat, transformation, technology.

“Bir nehirde iki kez yıkanılmaz”

Herakleitos

“Günümüz dünyası, bir bilim ve teknoloji dünyasıdır. Bilgi patlaması, bilimsel ve teknolojik alanda kaydedilen hızlı değişme ve gelişmeler nedeniyle günümüz, bilişim çağı olarak kabul edilmektedir... Bilişim düşüncesinin

yaygınlaşması ve bilgisayar kullanımının artması beraberinde mantalite (zihniyet) değişimini de getirmektedir. Bilgi teknolojilerindeki hızlı değişime ayak uydurmak gerektiği düşüncesi değişimi bir kültür olgusu olarak bilişim bilincinin merkezine yerleştirmiştir. “ (Artun, 2005; 321)

* Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halkbilimi Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi.
(koksalgenceri@yahoo.com.tr)

Çağlar boyunca insanların birbirleriyle görüşerek iletişime geçmesi kaçınılmaz bir ihtiyaç olarak kendisini göstermiş, bu amaç etrafında da pek çok uygulamalar icat edilmiştir. 18. yüzyıl romantiklerin bakış açısıyla, henüz yazının egemenliğine girmemiş olan “ilkel”ler dumandı yönlendirerek; ardı sıra yazının içselleştirilmesi sürecinde ilkel ile soylu arasında kalan ‘Araf Medeniyet’ ler ise, güvercini eğiterek haberleşmişlerdir. Zaman insanın lehine işleyip hızla ilerlediğinde, pek çok dönüşüm ve evrimleşme kendiliğinden gerçekleşmekteydi. Sözün bittiği yerde devreye bu kez ‘mendil’ler girmiş, ardından ise bir döneme damgasını vurmuş olan tek haberleşme araçları ‘mektup’lar ortaya çıkmıştı. Teknolojinin son sürat ilerlediği günümüz dünyasında ise çağın zorlamasıyla değişmeye mahkûm her gelenek gibi mektup da yerini, ‘e-posta’ya (electronic mail – elektronik posta) ve bir adım daha ötesinde chat (sanal sohbet), msn (messenger) vb. iletişim vasıtalarına bırakıyordu. Bu iletişim hiyerarşisinden de anlaşılacağı üzere amaç hep aynıydı, sadece araçlar farklılaşmıştı.

Walter Ong, *Sözlü ve Yazılı Kültür* adlı kitabında:

“Yazı ve matbaa kavramlarının varlığını bile bilmeyen, iletişimin yalnız konuşma dilinden oluştuğu kültürleri, ‘birincil sözlü kültür’ olarak nitelendirdim. Buna karşılık günümüz ileri teknolojiyle yaşantımıza giren telefon, radyo, televizyon ve diğer elektronik araçların sözlü nitelikleri, üretimi ve işlevi önce yazı ve metinden çıkıp sonra konuşma diline dönüştüğü için ‘ikinci sözlü kültür’ü oluşturur” (Ong, 2003; 23–24) diyerek, “ yazı ve matbaanın yaygınlaşmasına bağlı olarak birincil sözlü kültürün ortadan kalkmakta olduğunu, kitle iletişim araçlarının gelişmesiyle de, yeni bir sözlü kültür çağının ortaya çıktığını savlamaktadır. (Oğuz, 2003; 31–38)

Bugün Ong’un ayırdığı kültürel basamaklara bir yenisini daha eklemek durumundayız: *İnternet – Sanal Kültür Ortamları ve Dijital Kültür Ortamları*. Nitekim araştırmamın çatısını oluşturacak “mektup ve e-posta” ilişkisi tam da bu noktada karşımıza çıkmaktadır. Şöyle ki; yukarıda sıraladığım iletişim araçlarından duman yoluyla iletişim birincil sözlü kültüre, güvercin ve mektup aracılığıyla iletişim yazılı kültür ortamına, son olarak e-posta, chat, msn türü iletişimlerde ikincil sözlü kültürün, ayrı bir başlık halinde olmasa da bir üst adımı olan “İnternet – Sanal Kültür Ortamı” çerçevesinde değerlendirilmelidir. Yalnız şu hususu göz ardı etmemek de gerekir ki, mektup her ne kadar yazılı kültürün egemenliğinde de olsa aslında geçiş özelliği gösterdiğinden dolayı, sözlü kültürle yazılı kültür arasında ele alınmalıdır. Çünkü hâlâ içeriğinde sözelliğe vurgu yapmakta, sözlü belleğin yansımalarını göstermektedir.

Skolastik felsefenin ünlü filozoflarından Herakleitos’un artık bir mite dönüşen, ‘Bir nehirde iki kez yıkanılmaz’ özdeyişi varlık âleminin içinde bulunduğu daimi değişimi işaret etmek açısından ilgi çekicidir. (Çağan, 2006: 96) Akıp giden su misali zaman treni de son hızla akmakta, bu akışta kimi zaman bazı değerleri yanında götürürken, kimi zaman da durduğu istasyonlarda farklı icra ortamlarına bırakmaktadır. Teknoloji ve küreselleşme ise bu trenin lokomotifidir. Nitekim “Küreselleşme, kentleşme, sanayileşme ve teknolojik gelişme süreçlerini lehine kullanmaktadır.” (Oğuz, 2002; 8)

Teknoloji ve bilimin hızla hayatın her anına ve alanına nüfuz ettiği günümüz dünyasında, geleneksel değerler, aslını yitirmeden modern değerlerle sentez yaratarak varlığını devam ettirmektedir. (Günay, 1988; 102- Eker, 2004; 316) Mektup da değişen diğer pek çok olgu ve

değerler gibi gelişen teknolojinin ve modern çağın hızına ayak uydurarak, sanal ortam dediğimiz internet ortamında, “e-posta” adı ve kimliğiyle dönüşüme uğramıştır. Bunu bir yok olma olarak görmek doğru değildir. Kuşkusuz bu bir dönüşüm süreciydi, yaşayabilmek adına zoraki değişimi kabullenmek; ölmek için başka bir kimlikte kaldığı yerden devam etmekte. Nitekim aslında bu dönüşüm veya bir bakıma nöbet değişimi, tam da insanların mektup yazma alışkanlıklarını yitirdikleri bir dönemde gerçekleşti. Konuşarak anlaşılabilen tek canlı varlık olan insanların, hiçbir zaman iletişimden mahrum kalamayacağını ve “mektuplaşmanın insanlık tarihinde, tablet üzerine yazılanlarından başlayarak çok eski bir tarihi” (Okay, 2006;30–36) olduğunu da hesaba katacak olursak, bu boşluğun muhakkak doldurulacağı bilinmekteydi. Bu sebeple, hızla gelişen teknolojik yapılanmaların küreselleşmeyi de arkasına alarak estirdiği bu ‘değişim rüzgârları’ neticesinde oluşan boşluğun, yine bilişim teknolojisinin kullanıcılara bir armağanı olan e-posta ile doldurulması, pek de şaşkınlık uyandırmamıştır.

Çalışmadaki amacım kaybolup gidenlere ağıt yakmak, yeni gelen karşısında mazinin gölgesine sığınmak değil; ‘mektuptan e-postaya’ uzanan dönüşüm sürecini, yer yer karşılaştırmalara da başvurarak çeşitli açılımlarla ele almaktır.

“Sözel anlatımın elektronik dönüşümü, bilincimizi ikincil sözlü kültür çağına sokmuştur... İkincil sözlü kültür, “birincil sözlü kültüre şaşılacak kadar benzemektedir” (Ong, 2003; 160–161) diyen Ong, “bugün... gerçek anlamda birincil sözlü kültür pek kalmamıştır.” (Ong, 2003; 24) ifadeleriyle bütün bu dönüşümlerin aslında birer yok olma değil, başka bağlamlarda yeni kimliklerle yaşamına devam etmesi yönündeki görüşlerimizi doğrular niteliktedir.

Bugün reddedilemeyecek bir gerçekle karşı karşıyız. O gerçek; artık kültürün metinsel bağlamından çıkıp, hızla yeni bir mekânda ‘sanal ortam’da üretilmesi, dönüştürülmesi ve yine burada tüketilmesi gerçeğidir. Ayrıca bu kaçınılmaz bir durumdur. Çünkü metinlerin sabit bir mekânı olamaz. Nerede işlevsel kılınıyorsa orada yaşamaya devam eder. Bu sebeple internet dünyasına farklı bir edebi mekân ve kültürel vitrin olarak bakmamız gerekmektedir.

David Harvey, postmodern kültürün mekânın dönüştürülmesinde önemli bir rol oynadığını belirtir. Ayrıca mekânın küçülerek (birleşerek) telekomünikasyonun ‘küresel köyü’ne dönüşmesine neden olduğunu savunur. (Çağan, 2006; 99) Buradan hareketle kastedilen mekânın internet ortamı olduğunu varsayacak olursak, internet küresel dünyaya açılan bir pencere olarak, bilgiyi hızlı bir şekilde yapılandırmada, pek çok bilim dalına kolaylıklar sağlamaktadır.

Çok değil on, on beş yıl öncesine kadar haber alma, hasret giderme, görüşme vasıtası olan mektup tahtını ve bahtını, internet ve teknoloji ağının ülkede hızla yaygınlaşması sonucu e-posta’ya bırakıyor; bu aynı zamanda ardı sıra gelecek pek çok değişikliğin de habercisi oluyordu. Peki, bu ani ve kalıcı değişim nasıl bu kadar kısa sürede etkili olabildi? Bilindiği gibi teknolojinin en önemli nimeti, kullanıcılara getirdiği kolaylık ve zamandan kazanımdır. Bu sebeple insanlar, mektup gönderme yerine elektronik ortamda posta (ileti) yollamayı tercih etmektedir. Çünkü e-posta mektuba nazaran daha hızlı iletilmekte, masrafsız ve dönütü daha çabuk olmaktadır. İnternet ortamında gönderilen postalar, tüm zaman ve mekânları anında gezebileceği sınırlara indirgeyerek, dünyanın bir ucundaki kullanıcıya dahi çok kısa bir sürede ulaşabilmektedir. “Telefonun, cep telefonunun ve nihayet internet

araçlarının sağladığı iletişim imkânları, ne hız, ne hacim bakımından mektupla kıyas kabul etmez büyüklükteydi.” (Abak, 2006; 106) E-posta adreslerinde sayısız iletiyi yıllarca saklayabilmenin verdiği güven, 21. yüzyıl dünyasında artık kapıları postacıların çalmasına gerek bırakmadığı gibi, posta kutularının da elektronik ortama kurulmasına sebep olmuştur.

Mektubun yazılı kültürdeki asli formunu yitirmesindeki temel etken, “insanın daha çok özgürlük ihtiyacı ile geliştirdiği hızlı ve sürekli iletişim araçlarıydı. Yani mektubu, insanlar arası iletişimde bir kopus, bir azalma değil; aksine bir artış, bir patlama” (Abak, 2006; 106) dönüştürdü. İnternet aynı zamanda dünyadaki sınırları kaldırarak, insanların çok daha fazla görüşebilmesine, etkileşimli (inter-aktif) olarak iletişime geçebilmesine de olanak tanımıştır. Böylelikle mektupla belki ayda bir kez haberleşenler, elektronik ortamda e-posta başta olmak üzere, msn, chat gibi programlarla sık sık görüşebilmektedirler.

Mektup ve e-posta sadece aynı türün metinsel bağlamdan elektronik bağlama taşındığı, odak noktalarındaki ‘yazi’ nin değişmediği, halef selef ilişkisindeki araçlar gibi görülebilir. Ancak pek çok noktada farklılaşmalar, özellikle teknoloji odaklı değişimlerde, yeni modeller, şablonlar, görselliğin ön planda olduğu tasarımlar ortaya çıkmıştır.

Sözlü kültürün düşünceyi kalıplarla sunma biçimi, tarihi ve kültürel birikimi beraberinde getirdiğinden, sözelliğin unutulup yok olmasına karşı alınan en önemli ve etkili tedbir olan bu kalıp ifadeler, yazılı veya elektronik kültür ortamında yok olmayıp farklı formatlarda varlığını sürdürmektedir. (Eker, 2004; 316)

Örneğin, mektupların vazgeçilmez olan kalıp ifadeler, adeta bir kuralmış gibi, bilhassa giriş ve bitiş cümlelerinde

titizlikle riayet edilen formal bir yapıya sahiptir. “*Evvela selam eder hasretle büyüklerimin ellerinden, küçüklerimin gözlerinden öperim. Bu mektubu size en içten dileklerle yazıyorum. İnşallah iyisinizdir. İyi olmanızı Cenab-ı Hak’tan niyaz ederim... Bu cansız hayalimi size gönderiyorum, baktıkça beni hatırlarsınız vs.*” gibi kalıplaşmış cümleler duyguların bir devre göre en iyi anlatıldığı slogan niteliğindeki ifadelerdi. Günümüz sanal dünyasında ise, kalıp cümlelerden hareketle duyguları ifade etme eğiliminin kısmen sürdüğünü görmekteyiz. Mektuptan farklı olarak, internette ileti alışverişinde bulunanlar artık “Msn Nickleri” denilen hazır kalıpları kullanmaktadırlar. “*Zaman, sevginin büyüklüğünü anlatır.*”, “*Sevmek ölmektir bence, ben de sevmiştim ölmeyen önce*”, “*Sarı giyer güneş olursun, mavi giyer deniz olursun, siyah giyer matem olursun, kim bilir belki bir gün, beyaz giyer benim olursun.*”, “*Aşkımı yazmaya dağ aradım, aşkımdan büyük dağ bulamadım*”¹ vb. gibi klişe ifadelerle kullanıcılar, aşklarını haykırmakta veya sevdiği bir görüşü msn sayfasına yazarak bir aitlik duygusu etrafında, kimlik oluşturmaktadır.

“Bir toplum tamamen sözlü olan bir iletişim sistemi kullanıyor olsa bile, sabit ifadeler halinde dile getirilen ve böylece aktarılması mümkün olan bir geleneğe başvurmak zorundadır.” (Havelock, 70-Sanders, 1999; 18) diyen Havelock’un da söylediği gibi, kalıplaşmalar aslında bütün sözlü ürünlerin aktarılmasında bir zaruret oluşturur. Sözlü kompozisyon teorisinde Milman Parry ve Albert Lord, Homer Destanları’nın aslında Homer’in zihninde var olan kalıpların sürekli tekrarlanması ile oluştuğunu savlamışlardır. Yine pek çok âşıkların, Karacaoğlanların şiirleri, kalıpların ezberlenmesi ile günümüze kadar gelebilmişti. Görül-

1 Daha fazla bilgi için www.msnnickleri.com adresine bakılabilir.

düğü üzere asli yapı hep aynı kalmakta, değişen ise yapının çatısı olmaktadır.

Mektupta, ifade bazında kalıplar dışında, - çok eski dönemler hariç - semboller pek kullanılmazdı. Fakat elektronik ortamda özellikle de “Msn” denilen sesli ve görüntülü yazışma programında, semboller ayrı bir iletişim aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. Kuşkusuz bunda, sanal ortamın yazıyla birlikte görseleğe birinci planda daha fazla yer vermesinin rolü bulunmaktadır. Belki de en önemli ayrımlardan birisi bu görselelik hususudur. Çok renkli ve canlı bir dünya olan sanal ortamda, kullanıcılar birbirleri ile ileti alıp gönderirken, “Msn ifadeleri /Smiley” denilen birtakım hareketli ve üç boyutlu resimler, sesli uyarıcı ve mesajlar ile animasyonlardan oluşan sembolik ifadeleri kullanılmaktadırlar. Mesela sevinci ya da öfkeyi belirtmek için, mutlu veya kızgın yüz ifadeleri; kutlama için doğum günü pastaları, çeşitli dillerde doğum günü kutlama ifadeleri; özür dileme, sevgi için çiçekler, kalp resimleri; tepki, alay, onay, vb. durumlar için o duygu halini anlatan alkışlamalar, göz kırpmaları; selamlaşma ve vedalaşmalar için yine ‘hoşçakal’, ‘bay bay’ diyen çeşitli canlılar, bebekler, yıldızlı, renkli ve hareketli yazılar gibi pek çok figür bir ‘tıklama’ ile gönderilmekte; böylece o an için kişinin neler hissettiği anında karşı tarafca öğrenilmektedir. Ayrıca fotoğrafınızı ‘Msn’ ekranında sanal dünyanın duvarına çerçeveleyebileceğiniz gibi, hemen yanı başındaki yine “sanal dünyanın şikâyet kutusuna” karşı tarafla paylaşmak istediğiniz, ya da kişi listenizdeki, ‘anlık ileti dostları’nızın da bilmesini istediğiniz her tür, dilek, şikâyet, mutluluk, üzüntü, protesto vb. konu yazılabilmektedir.

Her ne kadar son dönem mektuplarında duygular böyle sembolik ifadeler yerine bizzat içtenliğin sızlanışları ile anlatılıyorsa da, geçmişteki medeniyetle-

rin mektuplaşmalarında ilginç örneklerle karşılaşabilmektedir. “Tarihin alacakaranlık çağlarında acem şahı, Dara ülkesine saldıran İskender’e bir epistole göndermiş; kurbağa, kuş, fare ve birkaç oktan ibaret olan mektup, alıcısı tarafından, ‘şayet havada kuş, suda kurbağa ve karada fare kadar iyi saklanamazsam, oklarım seni bulur’ diye yorumlanmıştı.” (Özgül, 2006; 7-20)

Msn, chat vb. gibi aynı anda sesli ve görüntülü konuşabilmeyi sağlayan yazışma programları, e-posta’nın gelişmiş birer uzantısı olup, teknolojinin hızına paralel olarak ortaya çıkmıştır. Bu programlar, aynı anda canlı olarak pek çok kişiyle görüşebilmeye, internet ağı üzerinden dosyalar alıp göndermenize, bilgi alışverişinde bulunmanıza olanak tanımakla birlikte; ses animasyonlarıyla müzikler, klipler ve videolar da paylaşabilmenizi sağlamaktadır. Özellikle chat sitelerinde bir bakıma modern çöpçatanlığın yapıldığına, ‘özel sohbet odaları’ denilen mekânlarda tanımadığımız insanlarla, belirlenmiş çeşitli kategoriler (aşk, cinsellik, sağlık, yaşam vb...) hakkında ve farklı yaş gruplarıyla, saatlerce görüşüldüğüne tanık olmaktadır. Mektuplarda da yer yer kullanılmış olan rumuzların, bu sitelerde sizin kimliğinizi belirleyici rol oynadığı ve yine bu sitelerdeki kullanıcıların büyük kısmını, aşkına karşılık bekleyen veya evlenmek için iyi bir talip arayan bayanların oluşturduğu bilinmektedir. Kuşkusuz bunun sebepleri arasında, kadın tarafından mektubun bir aşk aracı, sevgi ve özlemin simgesi olarak görülmesinin payı büyüktür. Chat odaları denilen görüşme ortamlarının günümüzde istenilmedik biçimlerde farklı ilişkiler için de kullanıldığını da görmekteyiz.

Mektubun kâğıdından kalemine ve mürekkebinin rengine, zarfına, hitap ve bitiş cümlelerine kadar, özellikle de mektup yazan ve yazılan kişilerin yaş,

eğitim, mevki, makam, toplumsal, dinî konumları, kadın, erkek, anne, baba, eş, kardeş, dost, arkadaş, sevgili... olmaları açısından ince ayrıntılarla örülmüş bir **mektup geleneğinden** söz etmek yanlış olmaz... Okuryazarlığın yaygın olmadığı köy ve kasabalarda, özel adların ve haberlerin dışında neredeyse bütün bölümlerin kalıplarını ezberlemiş mektup yazıcıları vardır. Mektubu alan kişinin mektubunu okutarak başkasının ağzından dinlediği de olur. Böyle bir gelenek içinde oluşan ayrıntı ve anlam çeşitliliği, **mektup kültürümüzü** ve birikimimizi” göstermektedir. (Hece, 2006; 4)

Hasretin ilmik ilmik dokunduğu, bazen bir aşkın itirafına, bazen ayrılığın gözyaşlarına tanık olmuş mektuplarda, duyguların içeriğinden ziyade görüntüsü ile de anlatılması istenildiğinden dolayı, kâğıdından, zarfına ayrı bir tizlik gösterilirdi. “Ucu yanık mektup yollamak” söyleyişi ise özellikle Türk kültürünün duygu dokusu açısından” (Hece, 2006; 3–5) dikkate değerdir. Kimi sitelerde, gönderilecek mektup kâğıdının uç kısımlarını yanık göstermek suretiyle bu geleneğin de sürdürüldüğünü görmekteyiz. Bunun yanı sıra, bazen mektupla birlikte zarfın içine saç tellerinin, çiçeklerin, özellikle de gül yapraklarının konulduğu ve hoş kokuların sürüldüğü de olurdu. Elektronik ortamda site kurgulayıcıları ve bu geleneğin yaşaması gerektiğini düşünen kullanıcılar, birbirinden çeşitli, renkli zarfları ve mektup kâğıtlarını, yine aynı kültürel bütünlük içinde, eğer asker mektubu ise kâğıdında asker resimlerinin ve özlem ifadelerinin bulunduğu, aşk mektubu ise, aşıkların el ele tutuştuğu, çiçeklerin, aşk cümlelerinin süslediği bir yapıyı bizlere sunmaktadır. Yine, “PowerPoint sunum yahut slayt gösterisi adlı araçlar ise mail gruplarında kullanılan şirden öyküye, mektuptan makale ve rapora kadar her türden metnin resimlenmiş, görsel unsurlarla des-

teklennmiş ve seslendirilmiş biçimdir ki bunların atası da kanaatimce eski mektupların ucu yakılmış, kenarı süslenmiş veya zarfının içine esanslı çiçek konmuş olanlardır.” (Abak, 2006;106–108)

Burada bir internet sitesi hakkında bilgi vermek istiyorum. www.mektupcu.com adlı site sanal ortamda mektup üzerinde hazırlanmış ilk site olmanın yanı sıra, “ Mektubunuzu, e-mail gönderir gibi, kolay ve hızlıca hazırlayıp gönderin! Mektubunuz bir ömür boyu saklansın... Sevgilerinize e-kart değil, gerçek kart gönderin. Kartınız yıllar boyunca saklansın” gibi sloganlarla geçmişteki mektup geleneğini arayanlara, teknolojinin olanaklarıyla bu fırsatı sunmakta ve geleneğin özündeki kültürü, modern yapı içinde sentezleyerek özümsememizi sağlamaktadır.

Bu noktada başka bir değerle karşı karşıyayız ki, o da kartpostal gönderme geleneğidir. Nasıl mektup çağın gereklerine ayak uydurup yerini e-postaya bıraktıysa, kartpostallar da yerine sanal dünyada e-kartların geçmesine boyun eğdiler. Bayramlarda, yılbaşlarında ve diğer bütün özel günlerde ön yüzündeki resimleri özenle seçtiğimiz, arka yüzündeki o on satırlık yere duygularımızı sığdıramayıp, mini mektuplara dönüştürdüğümüz kartpostallar, tebrik kartları artık şimdilerde sanal dünyanın vitrinlerinde biz alıcılarını beklemektedir. Çok sayıda internet sitesinde e-kartlar kısmında, birbirinden farklı pek çok çeşitle karşılaşmaktayız. Aşk, çiçek, bebek, bayram, özel günler, komik gibi dallarda e-kartlar listelenmekle birlikte, göndermek istediğiniz kişinin e-posta adresi yetmektedir.

Ancak şurası da bir gerçek ki, e-posta bütün zaman ve mekân algısını hiçe saymaktadır.

Mektup adreslerinin gerçek mekânsal karşılıkları vardır. Mektup yazanın ya da alanın dünyada bir yerde somut

bir mekânı olması zorunluluktur. Buna karşılık e-mail, mektupta olduğu gibi somut, varlığın yeri olan mekân tasavvurlarına sahip değildir. E-mail, dünyanın herhangi bir yerinden yine dünyanın herhangi bir yerine, tanımlanmamış, belirlenmemiş mekânlar üzerinden bir iletişim imkânı tesisi eder. E-mail, mekânı bilgisayar ekranının ya da bilgisayarın sanal dünyasının içine sıkıştırarak nesnelleştirir. E-mail, sanal mekânlar üzerinden zamani ve insanı ve bunlar arasındaki mümkün her tür ilişkiyi de görüntüleştirerek yok eder. (Çağan, 2006; 95-102)

Mektup, e-mailin zamanı inkâr eden denetimsiz hızına, yaşanmışlığı sabote eden kayboluşlarına gerçek dışılığına karşı anlamlar içeriyor. Çünkü mektup e-mailin aksine dikkat, itina, yoğunlaşma, hatıra ve tahammül demektir. Mektup geçmişe sadakat ve geleceğe dair umut, e-mail ise geçmiş ve gelecek ihtimaline delete aceleciliği ve pervasızlığıyla karşı koymanın ve bu bağlamda beliren tahammülsüzlüğün ve inkârın adıdır. (Çağan 2006; 95-102)

Bütün mektupların kendisine özgü bir mahremiyeti vardır. O sadece gönderen ile alan arasındadır ve başkalarının bilmesine izin yoktur. Fakat “e-mail herkese söylenebilir, genel geçer kalıp ifadelerle kurulmuş, kütleleştirilmiş bir muhataplar guruhunu iletişim nesnelere olarak varsayan kısaltılmış bir iletişim biçimidir.” (Çağan 2006; 97-102) Bu sebeple, “Mektubun mahremiyet içeren, herkese açık olmayan içeriği e-maillerde anlamsız bir endişeye dönüşür.” (a.g.e.)

Mektup ile e-postanın kodlamaları benzer bir yapıyı içermektedir. Mektup zarfının arka yüzündeki sol üst köşeye yazılan ‘gönderen’in adı, e-posta da ‘from’ denilen adres kısmına, mektubun sağ alt kısmındaki ‘alıcının adı, e-posta da ‘to’ bölümüne yazılmakla birlikte; mektupta, göndereceğimiz kişinin adre-

si, e-posta da dijital adreslere dönüşmüş ve her kullanıcıya özgü adresler belirlenmiştir. Mektuplarda ise alıcının bilindiği gibi ev adreslerine mektuplar gönderilirdi. İnternet, bunu bireysel adreslere dönüştürmüş ve artık her kullanıcının sadece kendisinin okuyacağı mektup adresleri oluşturmayı hedeflemiştir.

Bilindiği üzere televizyon, radyo gibi iletişim araçlarında kendilerine ulaşılmasını isteyen sunucular, dikeyler vs. “Bize Yazın” söylemi ile kurumlarının mektup adreslerini verirdi. Şimdilerde ise bu durum verilen e-posta adresleri ile elektronik ortamlarda halledilir oldu. Yine anketlerde “oy verin” köşelerini bu boyutta ele alabiliriz.

Zincirleme mektuplar bir aralar çok yoğun olarak görülmekteydi. “Bu mektubu on kişiye yollayın, yollarsanız başınıza hep iyi şeyler gelir, yollamazsanız fakir kalırsınız, kazaya uğrarsınız, ölürsünüz” gibi dini açıdan ve psikolojik açıdan manevi dünyanıza hitap eden mektupların sahipleri, şimdilerde mektuplarını internet sitelerinde ele geçirdikleri e-posta adreslerine göndermektedirler. Bu tip olaylarda, e-posta ile zincirleme mektupların adres defterlerindeki alıcılara anında gönderebilmenin verdiği kolaylık göz ardı edilmemelidir.

“Kanaatimce mektubun kâğıt ve kalemde sonraki temel malzemesi ise “hasret”ti. Yazıyı, sesi, canlı görüntüyü aynı anda ve her istendiğinde aktarabilme imkânı ise, günümüzde insanlar arasında hasretin oluşmasını adeta engelliyor.” (Abak, 2006; 106-108) Özellikle, Kafka’nın Milena’ya, Aragon’un Elsa’ya, Sartre’nin Simone de Beauvoir’e, Ahmet Hamdi Tanpınar’ın Antalyalı Bir Genç Kız’a, Nazım Hikmet’in Piraye’ye yazdığı mektuplar, hatta asker mektupları, acaba sanal ortamın ‘soğuk’ dünyasında yine aynı duygu derinliğini yaratabilir mi? Uzun yıllara dayanan tutku dolu aşkların bitiminde, aşklarca birbirleri-

ne gönderilen mektuplar, internet ilişkilerinde nasıl gönderilebilir? Ayrılık sonrası, elinde bir deste mektup taşıyan âşığın ruh halini, e-postalar zinciri verebilir mi? Belki de bu sebepten ötürü “sanal âlem” denildi, bu sanal dostlukların, ilişkilerin yaşandığı dünyaya.

Mektubun, insanların yaşamındaki ayrıcalıklı bir yeri olduğu ve “toplumsal, kültürel ve düşünsel temellerinin varlığı yadsınamaz bir gerçektir.” (Alver, 2006; 73–75) Mektubun bir dönem insanın hayatında önemli ölçüde yer tuttuğu, belleklerinde mektuba yönelik algılamalar, hatıralar, inançlar oluşturduğu bilinmektedir. Oysaki “*e-mail... dili, bir iletişimsizlik anaforunda dilsizliğe mahkum eder... E-maillerin hafızası ve anıları yoktur.*” (Çağan, 2006; 95–102) Buradan hareketle bir mektup yazıldığı vakit, “kâğıdın ve kalemin hurdesini (kırıntılarını) ayakaltına bırakmaktan sakınılması gerektiği ve mektup yazılıp tamam olduktan sonra üzerine bir miktar toprak saçılmasının şart olduğu, zîrâ toprağın bereket anlamına geldiği, yazıya toprak saçmanın meramın gerçekleşmesini süratlendireceği” (www.dinlence.com /modules) tarzındaki inançların, yakın bir zamanda elektronik ortamdaki mektuplaşmaya da bir şekilde sirayet edeceğini tahmin etmek zor olmasa gerek.

Sonuç olarak şunları söyleyebiliriz ki; e-postalar, “*gerçek zamanı anlık zaman dönüştürmekle*” (Çağan, 2006; 95–102) “*haberleşmenin fast-food’u*” (Hızlan, 2006; 116–119) haline gelmişlerdir. Günümüz dünyasının geçerli olan “*hızlı yaşa, hızlı tüket*” anlayışı tam da bu noktada, küreselleşmenin desteğiyle, insanları bir hız girdabının içerisine sokmakta, geçmişte kültürel değer ve gelenek adına ne varsa teknolojinin ‘sanal’ dünyasında ya dönüştürmekte, ya da tamamen yok etmektedir. İşte mektup ve e-posta ise bu sanal dünyada, “*ait oldukları tarihsel*

süreçler ve kültürel atmosferler arasındaki radikal kopuşu ifade eden önemli nesne(araçlar)” (Çağan, 2006; 95–102) olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

“Türkiye’de televizyon izleyicisi de yazılı kültür ortamına geç geçtiğinden ve daha bu ortamı iyice özümsemeden ikincil sözlü kültür ortamının icatlarıyla karşı karşıya bırakıldığından ve karşılaştığı bu yeni ortam da ona kalıp sözlerle seslendiğinden, eski kültürel unsurlarla tekrar yüz yüze gelmiştir.” (Boyras 1999; 19–26 – Artun 2005; 323) Bu da bizlere esas itibarıyla sözelliğin başka formlarda yazıya hâlâ egemen olduğunu göstermektedir.

KAYNAKLAR

1. Abak, Şaban; Mektuptan e- Postaya, *Hece Mektup Özel Sayısı* 114/115/116, Ankara, 2006
2. Alver, Köksal; Mektubun Sosyo-Politik Üzerine Bir Deneme, *Hece Mektup Özel Sayısı* 114/115/116, Ankara, 2006
3. Artun, Erman; *Türk Halkbilimi*, Kitapevi Yy. Ankara, 2005
4. Çağan, Kenan; Toplumsal Değişim Metaforu Olarak Mektup, *Hece Mektup Özel Sayısı* 114/115/116, Ankara, 2006
5. Eker, Gülin Ögüt; *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yy. Ankara, 2004
6. Hızlan, Doğan; Mektubun Hazin Sonu, *Hece Mektup Özel Sayısı* 114/115/116, Ankara, 2006
7. Oğuz, M.Öcal; Birincil Sözlü Kültür Çağı ve Karac’oğlan Şiiri, *Milli Folklor*, S.58, Feryal Matbaacılık, Ankara
8. Oğuz, M.Öcal; *Küreselleşme ve Uygulamalı Halkbilimi*, Akçağ Yy. Ankara, 2002
9. Okay, M.Orhan; Mektuba, Mektuplaşmaya ve Kartpostala Dair, *Hece Mektup Özel Sayısı* 114/115/116, Ankara, 2006
10. Ong, Walter; *Sözlü ve Yazılı Kültür*, Metis Yy. İstanbul, 2003
11. Özgül, M.Kayahan; Çıkm-Mektup Yahut “ Bir Maniniz Yoksa...”, *Hece Mektup Özel Sayısı* 114/115/116, Ankara, 2006
12. Sanders, Barry, *Öküzün A’sı*, Ayrıntı Yy. İstanbul, 1999